

L'aragonès i els seus nous parlants urbans: empoderament i pràctiques inclusives

Les formes estàndard de la llengua aragonesa, lluny de ser reconegudes sota una 'idea d'anonimat' i parlades 'des de cap lloc específic', són rebutjades com a artificials | Emergeix la dicotomia entre 'morir dignament' o 'ser suplantada per l'estàndard'

Seu de l'associació saragossana Nogará, dedicada des de fa més de 30 anys a la promoció de la llengua aragonesa. | Nogará

Històricament, la llengua aragonesa va arribar a ocupar la major part del territori aragonès. Però actualment l'aragonès és una de les comunitats lingüístiques més menudes d'Europa, amb 8.500 parlants nadius, i a les zones rurals del nord d'Aragó, on encara té una certa vitalitat, menys de 600 joves han adquirit aquesta llengua per transmissió familiar. Segons la UNESCO, és una llengua extremadament amenaçada. Ni la llengua aragonesa, ni el català parlat a la Franja, són llengües oficials a Aragó.

Les zones i poblacions amb més vitalitat de la llengua aragonesa es concentren en un territori amb poca densitat de població al voltant del Pirineu. Però des dels anys 70 un moviment de

revitalització feble ha aconseguit crear grups menuts de nous parlants, sobretot en algunes poblacions, majoritàriament allunyades de les zones on encara manté certa vitalitat. Això ha fet, per exemple, que **la majoria de la població que afirma parlar aragonès es trobe a la ciutat de Saragossa** o a altres poblacions del nord.

Aquest article és una adaptació de: Gimeno-Monterde, Ch.; Sorolla, N. (2021) 'To die with dignity or to be supplanted by the standard'. Empowerment and inclusive practices of urban new speakers of Aragonese, Journal of Multilingual and Multicultural Development, DOI: 10.1080/01434632.2021.1963268

Si bé les classes escolars i extraescolars que s'imparteixen a molts pobles del nord i municipis rurals no aporten la competència necessària a aquells xiquets que no l'han adquirit a través de les seues famílies, **les classes d'adults permeten l'emergència d'alguns nous parlants**, que sovint són també activistes per la llengua, assolint una competència mitjana o alta.

El perfil jove i urbà, així com les limitades oportunitats d'interacció amb parlants nadius, bona part d'ells envellits, és similar a **altres processos de revernacularització de llengües minoritzades com el bretó o el francoprovençal**. I també en aquests processos s'observen similituds en relació als conflictes interns sobre l'estandardització o la legitimitat de les noves varietats.

A causa d'una estandardització i institucionalització de la llengua que ha resultat dèbil i conflictiva, com en d'altres llengües amenaçades, els nous parlants es veuen enfrontats a tres pols ideològics:

Una posició supremacista del castellà

La posició que ressalta l'autenticitat de les varietats natives

La legitimitat de les varietats supralocals, però en un context gestionat jeràrquicament, i immers en una revitalització conflictiva.

L'anàlisi d'entrevistes en profunditat fetes a nous parlants en zones urbanes d'Aragó ens permet categoritzar els discursos i establir perfils de nous parlants, d'acord amb les seues ideologies i pràctiques declarades. Els resultats mostren **una polarització dels discursos dels nous parlants urbans, amb disputes sobre la legitimitat de les varietats supralocals**, el contacte amb parlants nadius, o les formes d'adquisició de la llengua. Totes estes qüestions convergeixen en el debat central sobre l'aragonès, com a llengua amenaçada, el paper dels nous parlants, i la seua proactivitat, no només per al futur de la llengua, sinó també sobre el seu present.

Qui era un presentador de l'únic programa de televisió en aragonès preguntava a Twitter:

Que e millor que l'aragonés muera con dignidat u que el supllante un aragonés estándar inconexo con el romance?

? Jorge Pueyo (@jorge_pueyo95) December 4, 2020

Al fil, un altre presentador del mateix programa rebutjava l'oposició entre un futur desnaturalizat o una substitució digna:

É una falsa dicotomía. Que viva, y con dignidat.

? Juan Pablo Martínez (@JPMartinez_) December 4, 2020

I un nou parlant d'aragonès assenyalava que la substitució lingüística tampoc no és un resultat digne:

Dignidat no va a tenir quan muera. A masa puestos ya ha muerto y ni entierro ha tenu. U la llengua viva, l'aragonés real, se recupera y se mantiene u no tendrá dignidat. Ni muerta ni sustituida per otra cosa.

? Rory Bellows (@rory_bellows) December 4, 2020

Este debat subjacent és possiblement el que més ha preocupat en el món de la llengua aragonesa, durant el seu feble procés de revitalització des dels anys setanta. Es refereix a si l'aragonès estàndard és "autèntic". I, per tant, **si l'aragonès que parlen la majoria dels seus nous parlants és "autèntic"**. Este debat se centra en les ideologies sobre l'autoritat lingüística. Segons esta perspectiva, el nou parlant representaria una varietat 'anònima' i no marcada, associada a la pluralitat. Al contrari, el parlant 'tradicional' faria servir un llenguatge considerat 'autèntic', associat a la singularitat i el territori. Però en el cas de l'aragonès, esta disputa és diferent, perquè impacta en la forma en què es considera els nous parlants d'aragonès, ja que **la varietat estàndard que parlen no coincideix amb la varietat 'tradicional' de cap lloc específic, i en ocasions es considera com a artificial**. I pareix que això posa en dubte la legitimitat d'estos neoparlants d'aragonès, que es veuen situats enfront dels 'parlants nadius', i per tant, en dificulta el seu reconeixement en diferents àmbits socials, polítics, econòmics i culturals.

En el cas de **les formes estàndard de la llengua aragonesa, lluny de ser reconegudes sota una 'idea d'anonimat' i parlades 'des de cap lloc específic', són rebutjades com a artificials**, desnaturalitzades i suplantadores. Aleshores, de vegades l'ús de l'aragonès se sent deslegítimat, fins i tot per alguns neoparlants. En conseqüència, la seua varietat lingüística és marcada i connotada, en lloc de percebre-la com una varietat que representa una comunitat lingüística unificada i plural.

A més, cal destacar que, en el cas de l'aragonès, les disputes sobre la legitimitat de l'estàndard, que inclou la legitimitat dels neoparlants, **es produeix en un context d'extrema minorització lingüística**, amb polítiques lingüístiques dèbilment institucionalitzades i amb poc impacte. Mentre que a les zones rurals del nord d'Aragó, on la llengua manté una certa vitalitat, el declivi demogràfic dels parlants nadius és evident, a les zones urbanes més al sud i a les ciutats del nord d'Aragó hi ha, aparentment, un cert augment de nous parlants. Per tant, estos nous parlants no només són el futur, sinó que ja es poden considerar com el present de la llengua aragonesa. **Les discussions sobre nous parlants d'aragonès i les seues varietats són, en gran mesura, les discussions sobre (la supervivència de) la llengua aragonesa.**

En la nostra recerca, a la llum dels discursos dels neoparlants que hem analitzat, sí que existeix el dilema que plantejarem inicialment, entre una 'mort digna' o una 'suplantació'. D'una banda, l'aragonès és una llengua que pateix una erosió extrema a les àrees on mantenia certa vitalitat. Però, d'altra banda, **hi ha un creixement de nous parlants a les zones urbanes**, que, amb diferents nivells de competència, adopten varietats estàndard. Algunes d'estes varietats no tenen un consens total a la comunitat de nous parlants. La realitat és que el procés d'alta minorització de la pròpia llengua aragonesa ha debilitat la seua base social i ha tingut un procés de revitalització pràcticament desinstitucionalitzat, fins fa molt poc, que ha afectat fins i tot al camp de la recerca sobre la llengua. S'ha mantingut un debat focalitzat en les grafies i l'estàndard, en lloc d'un debat centrat en el paper social que la llengua hauria d'ocupar en els diferents àmbits de la societat aragonesa.

Hi ha diverses conclusions i implicacions que es desprenen de l'anàlisi i les discussions anteriors. En primer lloc, **la necessitat d'un cert consens per al reconeixement d'una varietat estàndard per part dels parlants**, també els nous, de manera que es pugui produir continguts supradialectals per a tota la comunitat lingüística, així com l'adopció d'esta varietat pels nous parlants no ubicats a les comunitats tradicionals. L'adopció de diverses varietats dialectals, en un procés d'immersió biogràfica en comunitats tradicionals, és un procés difícil d'escalar fora dels cercles de l'activisme lingüístic, i esdevindrà cada vegada més complex si la comunitat de parlants nadius continua reduint-se i envellint. Les dues premisses plantejades des del començament del treball es presenten com a certes si no hi ha una legitimació dels neoparlants, tant pel que fa a l'adquisició de la llengua, com en l'ús d'una varietat estàndard. **Si no hi ha cap varietat reconeguda com compartida pels parlants nadius i els neoparlants, en els termes d'anonimat que se solen associar a les varietats estàndard, es fa real el dilema entre una substitució lingüística o una suplantació per un estàndard no reconegut.** En el nostre estudi, esta posició és adoptada pels discursos que etiquetem com a *nativistes*.

Un altre perfil dels neoparlants estudiats, el que hem etiquetat com a *perifèrics*, pareix ser el que experimenta este dilema amb menys conflictes i, de fet, és el més optimista. Però, en part, atribuïm esta visió al fet que és un perfil amb poc contacte amb parlants nadius. Malgrat l'optimisme del discurs, la posició perifèrica també s'associa amb actituds i comportaments més passius envers la llengua. Dit d'una altra manera, associat a este perfil hi ha una manca d'activisme que pugui afavorir la creació d'espais i xarxes que afavoririen la creació de comunitats de parlants relativament denses. I això és lluny de conduir a la incorporació completa de l'aragonès a la transmissió intergeneracional, el que acabaria produint futurs parlants nadius urbans d'aragonès. Per tant, mitjançant este posicionament, s'eviten les posicions de conflicte, però no es compleix una de les premisses, perquè el procés de substitució no pareix aturar-se ni revertir-se.

Finalment, observem que dos perfils, que hem etiquetat com *convergens*, viuen este dilema de maneres diferents. En primer lloc, els nous parlants de petites ciutats allunyades de la xarxa de parlants de Saragossa pareixen viure el dilema amb més tranquil·litat i gestionar l'ús de varietats estàndard relativament adaptades als seus contactes diaris amb parlants nadius. És per això que, aparentment, els nous parlants convergents situats a la perifèria de les xarxes de la capital no experimenten la proposta com un dilema, sinó que retroalimenten la comunitat de parlants nadius amb el seu aragonès estàndard. Per contra, els perfils convergents més inserits a les xarxes de parlants de Saragossa viuen el conflicte, i així ho expliquen, perquè intenten superar la dicotomia, però viuen en un entorn que accepta la dicotomia. I intenten arribar a un consens per evitar la substitució, promovent un estàndard anònim. D'alguna manera, la seua solució de reconeixement de la varietat estàndard no coincideix amb la proposta del perfil nativista, que passa per l'adopció de varietats locals. Alguns d'estos parlants convergents activen processos proactius com els descrits anteriorment, creen xarxes de parlants més denses, o prenen la decisió

de transmetre la llengua als seus fills. Però, al mateix temps, a diferència de la convergència de petites ciutats, la pròpia xarxa densa de la capital fa que visquen amb més conflicte l'adopció d'una varietat estàndard.

La nostra investigació sobre el context i les perspectives dels nous parlants d'aragonès ens porta a la conclusió que **la incorporació de nous parlants i la superació de conflictes és essencial per al procés de revitalització**. Les estratègies que hem vist entre els perfils proactius i convergents seran efectius en un escenari en què es reconega que sense nous parlants no hi ha futur per a esta llengua. Els espais segurs que implementen estos parlants permeten, al seu torn, substituir les motivacions identitàries per a incorporar parlants nadius, ideològicament més plurals. Finalment, l'impacte d'estes activitats i espais creats mitjançant la participació i de manera inclusiva, ofereixen a les polítiques públiques oportunitats per a un major èxit en la seua planificació lingüística.

Articles relacionats:

[noticiadiariambautor]93/244[/noticiadiariambautor]
[noticiadiariambautor]93/222[/noticiadiariambautor]
[noticiadiariambautor]93/182[/noticiadiariambautor]
[noticiadiariambautor]93/181[/noticiadiariambautor]
[noticiadiariambautor]93/21[/noticiadiariambautor]